

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล*

ปัจจุบันสถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงมากในระยะเวลาอันรวดเร็ว อาจกล่าวได้ว่าเวลานี้โลกเหลือเพียงข้าวเดียว คือข้าวเสรีนิยมหรือทุนนิยมหรือบริโภคนิยม แล้วแต่จะเรียกชื่อกัน ซึ่งในโลกทุนนิยมนี้ ประเทศต่าง ๆ มุ่งแสวงหาความเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง และลักษณะสำคัญ คือ แสวงหาความร่ำรวยจากการลงทุน การบริโภค ถือเป็นทฤษฎีหลักของระบบทุนนิยม ถ้าปราศจากจุดนี้แล้วถือว่าเจริญไม่ได้ เฉพาะฉะนั้น จึงเกิดภาวะของการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและมีการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอยู่ตลอดเวลา โดยการกระตุ้นให้เกิดกิเลส ทำให้เกิดความอยาก ซึ่งจะทำให้ระบบนี้คงอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม สินค้าที่นำมาบริโภคทุกอย่าง ต้องผลิตมาจากวัตถุดิบที่ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ขณะเดียวกันเมื่อมีการบริโภคก็ก่อให้เกิดของเสียออกมาในปริมาณเกือบจะเท่ากัน

ฉะนั้นโลกจะต้องรับภาระ อย่างมาก คือ จะต้องป้อนวัตถุดิบเพื่อการบริโภคและหลังจากนั้นต้องแบกรับภาระขยะของเสียที่มาจากกรบริโภค โดยที่การจัดการเรื่องกำจัดขยะของเสียยังทำได้น้อยมาก การ Re-cycle เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่มีแค่ 19% ยิ่งเวลานี้มีการอำนวยความสะดวกให้กับผู้บริโภค จะเห็นว่าสินค้าประเภทใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งมีจำนวนมาก ปัญหาคือทรัพยากรธรรมชาติจะแบกรับไหวหรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่ไหว เพราะเวลานี้ทั่วโลกมีการบริโภคในอัตรา 3:1 คือทรัพยากรธรรมชาติ ถูกบริโภคไป 3 ส่วน แต่สามารถชดเชยกลับมา ได้เพียง 1 ส่วน ซึ่งถ้ายังคงมีการบริโภคนั้น ในอัตรานี้ต่อไป ก็จะต้องพบกับปัญหาในที่สุด อย่างไรก็ตาม ได้เริ่มมีกระแสของกลุ่มคนที่มีปัญญาเกิดขึ้น เพราะเริ่มมองเห็นถึงภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อสภาวะโลกปัจจุบัน

*เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

สำหรับในประเทศไทย ตั้งแต่มีแผนพัฒนาฉบับแรก ในปี 2504 ประเทศไทยได้มีการพัฒนาตามรูปแบบของทุนนิยมเช่นกัน เพราะในตอนทีคิดจะทำแผนพัฒนาฯ ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้ามาสอนวิชาการวางแผนให้ โดยมีการนำเอาปรัชญาการวางแผนแบบตะวันตกเข้ามาด้วยคือมุ่งสร้างความร่ำรวยทางานเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งประเทศไทย ก็ได้มีการพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้นจริง แต่เป็นความเจริญเติบโตที่ต้องแลกกับการต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก จะเห็นว่า ความเจริญเติบโต ซึ่งได้จากการพัฒนาตามแผนพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดวิกฤตต่อเศรษฐกิจของประเทศคือ โทแฉกแตกมาแลหลายครั้ง เป็นสังขรณ์อย่างหนึ่งคือ เมื่อเศรษฐกิจโตมากขึ้น ในที่สุดก็จะแตกออก และก็จะมาเริ่มต้นกันใหม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการมองหาวะไรคือสาเหตุของวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตก จะพบว่า เป็นเพราะการเจริญเติบโตของไทยอยู่บนฐานที่ยังไม่มีความพร้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า การพัฒนาบ้านเมืองเหมือนการสร้างบ้าน เวลาที่มีการสร้างบ้านสิ่งแรกที่ต้องทำคือ ต้องวางฐานรากฝังเสาเข็ม และเสาเข็มแต่ละต้นจะถูกคำนวณมาแล้ว ว่าต้องแบกรับน้ำหนักเท่าใดแล้วถึงสร้างบ้าน แน่นอนว่า ถ้าเสาเข็มวางไว้สำหรับบ้านสองชั้นก็จะแบกรับได้แค่บ้านสองชั้นเท่านั้น การพัฒนาประเทศก็เช่นกัน แต่ที่ผ่านมามาประเทศไทยเหมือนการยกก้าวเข้าสู่การพัฒนาโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงฐานรากของประเทศ ซึ่งมีฐานในภาคการเกษตรแต่กลับมุ่งไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีความต้องการปัจจัยสำคัญ 3 เรื่อง คือ 1) เงิน ซึ่งประเทศไทยอาจมีไม่พอก็ไปกู้มาเพิ่ม 2) เทคโนโลยีซึ่งไม่มีก็ต้องนำ

เทคโนโลยีจากต่างประเทศมาใช้ (Transfer of Technology) และ 3) กำลังคนซึ่งระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยของไทยยังคงอยู่ในระดับต่ำ แต่ไม่มีก็ไม่เป็นไรอีก ต่างชาติก็เข้ามาบริหารเงินของเขา เทคโนโลยีของเขา ดังนั้นจะเห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยตั้งอยู่บนฐานของคนอื่นทั้งสิ้น และเมื่อมีการขยายฐานการลงทุนออกไปเศรษฐกิจก็ล่มในที่สุด สถานการณ์นี้เป็นวัฏจักรของการพัฒนาเหมือนกับวัฏจักรเชิงพุทธคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะไม่มีฐานรองรับที่มั่นคง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีรับสั่งให้มีการพัฒนาไปตามขั้นตอน เป็นระยะๆ ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร จึงค่อยสร้างค่อยเสริมฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ต่อขอมมากเสริมฐานไปจึงจะยั่งยืน

ดังทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศโดยทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้าง ความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจ

ขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากลดหล่นได้ในที่สุด...”

ความสำคัญของพระบรมราโชวาทนี้อยู่ที่ว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีพื้นฐานของความสามารถพึ่งพาตนเองได้ของประชาชน อาจเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ถิ่นไชโยภาษาเศรษฐศาสตร์อธิบายตามความหมายนี้ก็คือ แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขึ้นพื้นฐานก่อนนั้นคือทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอกินพอใช้ก่อน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 เสด็จในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเน้นในเรื่องพอกินพอใช้ดังกล่าวอีกครั้ง ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกินและขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกินพอใช้ มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทย

อยู่แบบพอกินพอใช้ ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่เรามีความพอกินพอใช้ มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอใช้ได้ เราก็จะยอด้วยก็ได้...”

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 เกี่ยวกับการบริหารว่า ต้องมีการบริหารที่เรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตัวรามาเกินไป ทำอย่างมีสามัคคี ก็จะอยู่ได้ตลอดไป ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้

“... ต้องทำแบบคนจน เราไม่เป็นประเทศร่ำรวยเรามีพอสมควร พอกินได้แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็นอย่างประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก ก็จะมีแต่ถอยหลังประเทศเหล่านั้น ที่เป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลัง และถอยหลังอย่างน่ากลัวแต่ถ้าเริ่มการบริหารที่เรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตัวรามาเกินไป ทำอย่างมีสามัคคีนี้แหละคือ เมตตา กัน ก็จะอยู่ได้ตลอดไป...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ว่า พอกินพอใช้แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองและพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้

“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่าเราควรปฏิบัติให้พอกินพอใช้พอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง แต่ละคนมีพอกินพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอกิน ก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอกินพอกินบางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

“...คำว่า พอกินพอเพียงนี้ ก็พอดังนั้นเองคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความ

โลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง... แปลว่า ความพอประมาณและ ความมีเหตุผล...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2543 ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติ ซึ่งขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขอขำว่าเป็นการทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติ ที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีคิดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิผล ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...”

หลักสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงที่ พระราชทานเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากคนจน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะต้องมาร์ดเข้มงวดตระหนี่เหนียว

พระองค์ทรงสอนให้ร่ำรวยแต่ร่ำรวยแล้วต้องรักษาให้คงอยู่ ร่ำรวยแล้วต้องยั่งยืน และต้องกระจายรายได้อย่างทั่วถึง พระองค์ท่านรับสั่งให้คำไว้สามคำเป็นหลักสามประการและเงื่อนไข ประกอบ 2 ประการ เป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศ และจะนำไปใช้ในการบริหารงานในองค์กรใดๆ ก็ได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ให้ใช้เหตุผลเป็นเครื่องนำทางอย่าใช้กิเลสตัณหาเป็นเครื่องนำทางอย่าทำตามกระแสต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะเลือกหนทางว่าประเทศไทยต้องการจะพัฒนาไปทางไหนไม่จำเป็นต้องตามกระแสของโลก รักษาสติและปัญญาให้มั่นคง

ประการที่สอง ทำอะไรพอประมาณ การพอประมาณ คือ ตรวจสอบศักยภาพของตนเองก่อนว่ามีจุดแข็งตรงไหนฐานของตนเองอยู่ตรงไหน การจะพัฒนาอะไรต้องดูจากศักยภาพแต่ละเรื่องว่าอยู่ที่ไหน เรามีขีดความสามารถควบคุมได้หรือไม่ และยึดเส้นทางสายกลาง ความพอดี สมดุลย์

ประการที่สาม ทำอะไรให้มีภูมิคุ้มกันตลอดเวลา เพราะไม่รูฟรุ่งนี้จะมีอะไรเกิดขึ้น ปัจจุบันสถานการณ์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การวางแผนพัฒนาทำได้ยาก มีปัจจัยความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีวิสัยทัศน์แล้วเดินไปสู่จุดนั้น ตัวอย่างเช่น เรื่องราคาน้ำมัน ต้องมองในอนาคต ถ้านำไปโอดีเซลมาใช้จะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาน้ำมันได้หรือไม่ เป็นต้น ดังนั้นทำอะไรต้องมีภูมิคุ้มกันด้วย อีกนัยหนึ่งภูมิคุ้มกันก็คือการบริหารความเสี่ยงนั่นเอง

และที่กล่าวแล้วทั้งหมด พระองค์ท่านยังทรงให้ เื่อน ไชรองรับที่สำคัญ 2 ประการ คือ คนต้องดีด้วย ต้องมีจริยธรรมและคุณธรรม มีธรรมาภิบาลและดำเนินชีวิตด้วยความรอบรู้อบอบ

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสังคม แต่ละระดับ

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมา
ประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับ ได้แก่

ระดับบุคคล/ครอบครัว

- เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/
ครอบครัวนั้นคือ ความสามารถในการดำรงชีวิต
ได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่าง
ประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญ
ไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพ
เสรีภาพไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด กล่าวโดยสรุป
คือ

- สามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน 5
ด้าน คือ 1) พึ่งตนเองได้ทางจิตใจ 2) พึ่งตนเองได้
ทางสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม 4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี 5)
พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

- รู้จักคำว่า “พอ” และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

- พยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งและความชำนาญ

- มีความสุขและความพอใจกับชีวิต
ที่พอเพียง ยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

ระดับชุมชน ประกอบด้วย บุคคล/ครอบครัว ที่มี ความพอเพียงแล้ว

- รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม
โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของบุคคล
และชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานของชุมชน
ให้ประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีสำนึกในคุณธรรม
ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินงานด้วยความโปร่งใส
ตรงไปตรงมาตรวจสอบได้ดำเนินงานด้วยความ
พอประมาณ อย่างมีเหตุผล ไม่สนับสนุนการลงทุน
จนเกินตัว ดำเนินงานอย่างรอบคอบ มีสติ ปัญญา

อีกทั้งต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสม เพื่อนำมา
ปรับปรุงการดำเนินงานของชุมชนให้พัฒนา
อย่างต่อเนื่อง และนำมาสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับ
การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งภายใน
และภายนอก และมีการพัฒนาไปสู่เครือข่าย
ระหว่างชุมชนต่างๆ

ระดับรัฐหรือระดับประเทศ ประกอบด้วย สังคมต่างๆ ที่เข้มแข็ง

- ชุมชน/สังคมหลายๆ แห่งร่วมมือกัน
พัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

- วางรากฐานของประเทศให้มีความ
พอเพียงและพร้อมก่อนจึงค่อยๆ ดำเนินการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญขึ้น
เป็นลำดับๆ ต่อไป

ระดับนักธุรกิจ

- ยอมรับการมีกำไรในระดับพอประมาณ
(Normal Profit) และมีเหตุมีผลที่พอเพียง
ต่อนักธุรกิจที่ลงทุนหรือผู้ถือหุ้นและต้องไม่เป็นการ
แสวงหากำไร โดยการเอาเปรียบผู้บริโภคหรือ
ผิดกฎหมาย

- ไม่ปฏิเสธการส่งออก แต่ต้องมีการ
สร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อให้พร้อมรับต่อ
ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยระลึกลึกเสมอว่าการ
จะก้าวให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ต้องอาศัย
ความรอบรู้รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง

- สามารถกู้เงินมาลงทุนได้เพื่อทำให้มี
รายได้และต้องสามารถใช้หนี้ได้

- ต้องมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เพียร
อดทนและรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีการพัฒนา
ประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและ
คุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการ
เปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

● รักษาความสมดุลในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ได้แก่ พนักงาน บริษัท ผู้บริโภค และสังคมโดยรวม

ระดับนักการเมือง

● การกำหนดนโยบายการออกกฎหมายและข้อบัญญัติต่างๆ หรือดำเนินวิถีทางการเมืองให้ยึดมั่นอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงและผลประโยชน์ของส่วนรวม

● มีทัศนคติและความคิดที่ดี บนพื้นฐานของความพอเพียงซื่อสัตย์ สุจริต มีความเพียรและมีสติในการทำกิจการต่างๆ

ระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

● ต้องมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

● การจัดเตรียมนโยบาย แผนงานหรือโครงการต่างๆ ต้องสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นพัฒนาและแก้ไขปัญหาตามสังคมเศรษฐกิจและจิตใจควบคู่กันไป

ระดับครูอาจารย์

● ถ่ายทอด ปลุกฝังความรู้ความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียน สอนให้คิดเป็นเข้าใจในหลักเหตุผล มีความคิดในเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานของศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจควบคู่กันไป

ประชาชนทุกคน

● ดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

● ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสอดคล้องกับหลักคำสอนของทุกศาสนาที่ให้ดำเนินชีวิตตามกรอบคุณธรรม

● ไม่ทำการใดๆ ที่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น

● ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือทำอะไรที่เกินตน

● รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นตามความเหมาะสมและกำลังความสามารถของตน

● ดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง คือคำนึงถึงความพอดีไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป

สรุป

“เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานต่อปวงชนชาวไทย เป็นแนวทางที่เน้นการปฐมนิเทศในการดำเนินชีวิต ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไทย เนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือความพอประมาณ ที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีปัญญามีเหตุมีผลซึ่งทำให้ไม่ขาดสติมีความรอบรู้รอบคอบและรู้จักสามัคคี ซึ่งเกิดจาก ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน อันเกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม ดังนั้น จึงควรมีการนำเนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้กับสังคมทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล/ครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ หรือระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงสติปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย เพื่อนำประโยชน์สุขมาสู่ประชาชนชาวไทยและประเทศชาติตลอดไป